

נעם הארץ

בס"ד

לכבוד שבת קדש – פרשת דברים תש"ף

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

יפקיד עליכם". הדובר, בקללות שבספר ויקרא, הוא ה' בכבודו ובעצמו, בבחינת 'אלקים ידבר ומשה יענוו בקול', רוצה לומר, משה מביא את דברי ה', כפי שהם, כאילו הם נאמרים ממש מפי ה'. לעומת זאת, בקללות שבספר דברים מדבר משה על ה' בגוף שלישי, כלומר שהדברים הם דברי משה על ה' ולא דברי ה' עצמו.

שאלה זו מתחברת לפסוק הוֹאִיל מִשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הוֹאִיל מִשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה. וכך פירשו חז"ל: ר' יהודה אומר אין הוֹאִיל אלא התחלה (ספרי דברים פרשת דברים פיסקא ד) ומביאים פסוקים שונים כראיה. כלומר כך מתחילים ללמוד תורה. "הואיל" – להתחיל, "באר את התורה".

לאורך הדורות ביקשו למצוא בפסוק זה רמזים עמוקים. וכך כתב ר' משה אפרים מסדילקוב מחבר הספר דגל מחנה אפרים: "הנה יש בפסוקים אלו רמז מוסר השכל שהתורה מלמדת לנו הדרך ישכון אור, בענין עסק התורה לשמה. ונקדים מאמר חז"ל (אבות פ"ו, מ"א) "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק" ... וזה יש לפרש הפירוש בפסוק (דברים א', ה') "הואיל משה באר את התורה", הואיל משה הם אותיות לשמה, והיינו כשעוסק בתורה לשמה, באר את התורה - היינו נעשה אצלו התורה באר מים חיים ונוזלים תמיד ונובעים בלי הפסק רק תמיד הוא מתגבר והולך..." (דגל מחנה אפרים, ויצא).

משה רבינו הוא באר שהופך למעין ולנהר, ככתוב בפרקי אבות: "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה... ונעשה כמעין המתגבר וננהר שאינו פוסק, (אבות ו, א). התורה נמשלה למים – "אין מים אלא תורה". אנו מכירים שלושה מקורות מים בעת העתיקה – הבור, הבאר והמעין. הבור מכיל את מה שנכנס לתוכו ואינו תורם מעצמו. הבאר – מתמלאת כל הזמן מחדש ממי התהום – אך יש להגיע אליה כדי לדלות את המים. ויש מעין – המתפרץ ונובע כל הזמן באופן טבעי ואינו זקוק לכל פעולה מיוחדת.

בארבעת החומשים הראשונים משה הוא "בור". הוא קולט את דבר ה' ואינו יכול למסור אלא את מה שיש בו. בתחילת ספר דברים משה הופך ל"באר" - הוֹאִיל מִשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה. ובהמשך על פי דגל מחנה אפרים יהפוך למעין. אם ארבעת הספרים הראשונים, הינם דברי משה בקולו של ה' ("בור"), הרי שספר דברים הינו דברי ה' בקולו של משה ("באר" ובהמשך מעין ההופך לנהר). בבית מדרשו של רבן

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל... ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אלהם... בעבר תירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (דברים א, א-ה)

כותרת זו, מלמדת על תפנית במהלכה של התורה, המציבה את ארבעת החומשים הראשונים מן העבר האחד, ואת ספר דברים - משנה תורה, מן העבר השני. לא עוד, דיבור אלוקי אל משה המביא את הדברים אל העולם, אל בני ישראל, ואף אל הכתב, בזמנים שונים ובחלקים מסויימים, כי אם דיבור היוצא מפי משה עצמו. שינוי זה, מעורר שאלות ותמיהות רבות. למשל האם רמת הקדושה הנובעת מזיקת הספר למקורו האלוקי, שונה בין ארבעת הספרים הראשונים למשנה תורה?

הבחנה זו, שימשה בין השאר את חוקרי ביקורת המקרא לטעון, כי ספר דברים נכתב בשלב מאוחר יותר בהסטוריה בימי יאשיהו, שאז נתגלה במקדש ולא נכתב כלל על ידי משה.

גם אצל חז"ל אנו מוצאים הבחנה בין ספר דברים לשאר החומשים. מחד גיסא, אנו שומעים דברים ברורים מאד ביחס לכל אפשרות מסייגת: "כי דבר ה' בנה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה" (סנהדרין צט). כל אות ואות בספר התורה מפי הקב"ה היא, וכל אפשרות אחרת איננה אלא ביזוי דבר ה'. מאידך גיסא, קובעת הגמרא שיש הבדל בינינו הפסקה באמצע קריאת הקללות בספר ויקרא לאלו שבספר דברים. קביעה שנשמעת נועזת: "אמר אביי לא שנו (=שאסור להפסיק באמצע הקריאה) אלא בקללות שבחורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה – פוסק. מאי טעמא? הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן, והללו בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא:). אביי קובע, כי ניתן לעשות הפסקה באמצע קריאת הקללות בספר דברים, שחומרתן פחותה לפי שמה מפי עצמו אמרן. והראיה לכך, היא היותן של הקללות בדברים כתובות בלשון יחיד ומבאר רש"י את כוונת הדברים: "משה מפי הגבורה אמרן - ונעשה שליח לומר: כך אמר לי הקדוש ברוך הוא. שהרי אמורין בלשון ותתני והפקדתי ושלחתי - מי שהיכולת בידו לעשות, אבל במשנה תורה כתיב "יככה ה', ידבק ה' בך" משה אמרן מאליו. אם תעברו על מצותיו הוא

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

